

„ДЪЛБИНИТЕ НА ВЪОБРАЖЕНИЕТО“
НА АХМЕД ХИЛМИ ФИЛИБЕЛИЯТА –
ДА МИНЕМ ПРЕЗ ОТВОРЕНАТА ВРАТА

РЕЦЕНЗИЯ¹

Яница Радева

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (България)

ANMAD HILMI OF FILIBE'S *THE DEPTHS OF IMAGINATION:*
TO PASS THROUGH THE OPEN GATE

Yanitsa Radeva

St. St. Cyril and Methodius National Library (Bulgaria)

yanitsa.radeva@gmail.com

Кой е Ахмед Хилми? Защо се нарича Филибелията? Съвременен автор ли е или не? Тези напълно оправдани въпроси би могъл да си зададе всеки, който все още не е отгърщал великолепно издадената от „Парадокс“ книга „Дълбините на въображението“. Твърдата подвързия, големият формат, изображението на пиещия чай старец от индиговата корица и подзаглавието „приказки от един суфи“ внасят първоначално учудване. За кого и за какво е тази книга? Но вече, надявам се, че все по-рядко читателите си задават някой от тези въпроси и че все повече са онези, които вече са се докоснали до брилянтния и, без съмнение, труден превод, какъвто е преводът от всеки мъртъв език, на Азиз Шакир. Заради оформлението и „високопрофесионалния превод от османски“ книгата получи номинация от конкурса на Асоциация „Българска книга“ за наградата „Златен лъв“. В публикувано наскоро интервю преводачът споделя:

¹ Hilmi, A. Felibeliyata. Dalbinite na vaobrazhenieto. Prikazki ot edin sufi. Sofiya: Paradoкс, 2021. [Хилми, А. Фелибелията. Дълбините на въображението. Приказки от един суфи. София: Парадокс, 2021.]

Избрах за превод този текст преди 20 години, ако тогава ми бяха предложили да го направя, нямаше да се справя... Понякога разплитането на иначе елементарно звучащи след като вече са преведени изречения, изисква мобилизацията на десетки речници, жокера „помощ от приятел“ и не на последно място шесто чувство. Шегата на страна, никой не може да заплати подобен труд. (Shakir-Tash 2021)

И все пак рецензията на дадена книга е за бъдещите ѝ читатели, за онези, които още не са спечелени от текста ѝ или сега за пръв път научават за нея. За тях открехваме вратата кой е Ахмед Хилми и каква книга е „Дълбините на въображението“.

Изданието е снабдено с два предговора. Единият от преводача Азиз Шакир, а другият от Али Йълдъз (прев. от Момчил О. Шопов), към който има и обяснителни бележки. Те са изключително полезни за полагане на текста на Ахмед Хилми в контекста на времето, за изясняването на ситуации, фрази, топоси, философски влияния. Тези бележки, от друга страна, посочват и една липса – за съжаление, малко от преводните книги у нас се издават с подобен обяснителен апарат. Те се задоволяват с бележките под линия от преводача, каквито присъстват и в „Дълбините на въображението“. Предговорите на Азиз Шакир и Али Йълдъз отговарят на множество въпроси, които биха могли да възникнат при четенето на книгата, и го правят литературоведски задълбочено, но и достъпно за разнородна читателска аудитория.

Предговорът на Азиз Шакир е, разбира се, насочен към българските читатели. Именно заради това, че пред българската публика авторът е напълно неизвестен, текстът му е организиран около биографията на Ахмед Хилми, роден в Пловдив, или гр. Филибе, през 1865 г., син на османския консул Шехбендер Сюлейман бей. Ахмед Хилми живее в бурно време, което ще изгради у него непокорен характер. След напускането на Пловдив след Руско-турската война животът на 13-годишния Ахмед го среща с лишения и загуби, изпраща го къде ли не, среща го с кого ли не, но го превръща в издател, писател, политически активен гражданин, симпатизиращ на младотурците, преподавател по философия, който да завърши дните си при неизвестни обстоятелства през 1914 г. „Най-известните произведения на автора... са в областите на религия, философия, логика и политика и определено може да се каже, че повечето от тях звучат, съвсем популярно и за съвременния читател, – пише Азиз Шакир в предговора си, и след като изброява по-известните книги на автора, завършва: Не на последно място в този списък е и сборникът със суфийски разкази, който (не без

„ДЪЛБИНИТЕ НА ВЪОБРАЖЕНИЕТО“...

основание) жанрово е определян и като философски роман – „Дълбините на въображението“ (осм. „А‘мак-ъ Хаяль“).

Вторият предговор – от Али Йълдъз – е адресиран към турската публика и хвърля светлина върху изданията на книгата, върху грешките, които са допуснати в нея от първия ѝ издател след езиковата реформа, не на последно място и върху някои изгубени части, които юбилейното издание от 2014 г. възстановява. Издадената на български книга на Ахмед Хилми е съобразена именно с това издание.

Беше споменато вече, че „Дълбините на въображението“ по жанрова принадлежност е роман. Замислен е в две части, но в самостоятелна книга излиза само първата част, а втората, поради преждевременната си кончина, авторът успява да публикува единствено в издаваната от него периодика. Именно подредбата на тази част на „Дълбините на въображението“ е направена от преводача, предвид липсата на авторова воля върху композицията. Двете части на книгата са колкото сходни, толкова в тях се открояват различия. И двете части са изградени с рамкова композиция, в която са поместени отделните части – съновидения на главния герой Раджи. Автономността на отделните „разкази“ от първата част е по-голяма и те могат да се четат и непоследователно, но във втората част, където авторът комбинира и епистоларни модели на повествование, впечатлението за компактност е по-силно.

Тематично книгата се вписва в творбите за просвещението, предаването на знанието и търсенето на истината. Главните герои на романа са двама – Раджи, образован мюсюлманин, който желае да достигне до истинното знание за света, и Айналъ Баба, странен мъдрец с огледала на шапката, който живее на гробището и желае да го вземат за луд. Сюжетът и в двете части се движи по спиралата на реално–фантазно, истинно–неистинно. Реалното е рамка на иреалното, към което чрез хубавото кафе, поезията и музиката, се разкрива пътят към съновидението – начина на предаване на послание в романа.

Заради фантастичните истории от съновиденията на Раджи, предговорът на преводача Азиз Шакир е озаглавен „На колко левги под тепетата са „Дълбините на въображението“ и има ли почва у нас за най-оригиналния османски фентъзи роман?“. Неслучайно ключовата дума, която веднага привлича вниманието, е „фентъзи“, съчетана с „османски“. Тук играта на думи на Азиз Шакир е с „фантазия“ и „въображение“, които присъстват както в заглавието на книгата, така и в наименованието на този поджанр на фантастичната литература. Но не бихме могли да отречем, че на онези места в творбата си, където присъстват съновиденията, Ахмед

Хилми използва широко постиженията на фолклора, вълшебната приказка, религията и философията. Своите хуманитарни познания той съчетава и с високата си култура по биология и физика. Така вълшебното се преплита с научното – с познанието на човешкото тяло, атомите и изобщо – научните открития на епохата. Именно тази склонност към философия, наука и съчетанието им в художествена реалност, ми напомниха за друг непознат доскоро автор, открит за българската публика неотдавна от издателство „Акваруис“ – Сигизмунд Кржижановски.

Много би могло да се говори за посланията в отделните „разкази“–съновидения на Раджи. Тяхната актуалност и днес е безспорна и това се дължи на търсения от героя смисъл на живота. Самият начин на предаване на знанието не е нов – двойката посветен–непосветен, учител–ученик е позната отдавна в литературната история. Позната още от Античността чрез диалозите на Сократ, преминала в Ренесансовата литература и жива и днес, тук същността на двойката Раджи–Айналь Баба се саморазкрива още на нивото на имената. Както научаваме от двата предговора, името на младия мъж от романа означава „надявам се“, „моля“, а Айналь Баба чрез огледалата на шапката си функционира като герой-алегория. Външният му чудат вид не издава единствено странност, макар че такова е непосредственото желание на героя, а препраща към друго значение. Способността за отражение натоварва огледалото с множество значения, които литературата охотно използва. Използва ги и авторът на „Дълбините на въображението“. Търсецният ще се отрази в огледалото, ще достигне до мъдростта като опознае себе си. Себепознанието е сред основните послания на романа, заложено чрез търсенията на героя през различни религиозни учения и срещите с фантастични същества. Философските послания на книгата са вложени и в поезията и песните на Айналь Баба, които, държа да отбележа, са преведени така, че се четат с наслаждение. Към бижутата във и на изданието е и оформлението му. Книгата съдържа 10 графики от Махмуд Фаршчиян, които допринасят за естетическия вид на изданието.

Накрая искам да спомена някои наблюдения по реалистичните части, рамкиращи „Дълбините на въображението“, защото те са също изключително знакови. Ахмед Хилми избира периферни места, в първата част – гробището, а във втората – психиатричната клиника. Този начин на построяване на творбата ни дава възможност да я прочетем и през изследването „Сакралното и профанното“ от Мирча Елиаде, според когото „свещеното и профанното са две разновидности на съществуване в света, две екзистенциални ситуации, приети от човека в хода на времето“ (Eliade 1998: 9). Ахмед Хилми размества пластове на видимото и невидимото, превръща гробището и

„ДЪЛБИНИТЕ НА ВЪОБРАЖЕНИЕТО“...

психиатрията в „крипторелигиозни“ места, в които търсещият истината за света Раджи може да го сътвори отново чрез съновидения, които именно чрез хаотичността, объркаността и странността на описвания в тях свят, напомнят профанния свят на съвременния човек (и онзи от времето на автора, и този от нашето съвремие). Така пътувайки във въображението, въобразявайки си чудновати места, Раджи не напуска света, в който живеем, а разрушава границите на познатото, за да го насели със сакралността на истината. И едва когато изградим отново света от стъкълца, огледала, сънища и приятелства, можем да живеем в него заедно. Именно това послание прави „Дълбините на въображението“ неувяхващо произведение, което съдбата е запазила до днес, за да се видим отразени в огледалата на Айналъ Баба и да разберем, че светът ни очаква. Трябва само да минем през отворената врата.

Библиография

Eliade 1998: Eliade, M. Sakralnoto i profannoto. Sofiya: Nemus, 1998. [*Елиаде 1998*: Елиаде, М. Сакралното и профанното. София: Хемус, 1998.]

Shakir-Tash 2021: Shakir-Tash, A. Pisaneto na stihove e vid kompilatsiya ot vibratsii, naslozheni sas znacheniya [date of entering 18.03.2022].

<<http://www.nationallibrary.bg/www/2022/02/14/%d0%b0%d0%b7%d0%b8%d0%b7-%d1%88%d0%b0%d0%ba%d0%b8%d1%80-%d1%82%d0%b0%d1%88-%d0%bf%d0%b8%d1%81%d0%b0%d0%bd%d0%b5%d1%82%d0%be-%d0%bd%d0%b0-%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%b2%d0%b5-%d0%b5/>>. [*Шакир-Таш*

2021: Шакир-Таш, А. Писането на стихове е вид компилация от вибрации, насложени със значения [прегледан на 18.03.2022].

<<http://www.nationallibrary.bg/www/2022/02/14/%d0%b0%d0%b7%d0%b8%d0%b7-%d1%88%d0%b0%d0%ba%d0%b8%d1%80-%d1%82%d0%b0%d1%88-%d0%bf%d0%b8%d1%81%d0%b0%d0%bd%d0%b5%d1%82%d0%be-%d0%bd%d0%b0-%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%b2%d0%b5-%d0%b5/>>.]